

21. Minimalizmden Zen'e: “Shogun” Dizisinin Görsel Dünyasında Japon Sanatının İzleri¹

Şenol ÇÖM²

APA: Çöm, Ş. (2025). Minimalizmden Zen'e: “Shogun” Dizisinin Görsel Dünyasında Japon Sanatının İzleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 358-376. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14800244>

Öz

Bu çalışma, Shogun (2024) dizisinde Japon sanatının ve Zen felsefesinin minimalist estetik anlayışla nasıl ele alındığını incelemektedir. Japon sanatı ve Zen felsefesi, sadelik, boşluk, doğayla uyum ve derin düşünme gibi unsurlarla şekillenmiştir. Dizide bu unsurlar, görsel anlatımla izleyiciye sunulmuş ve özellikle Zen'in doğa, harmoni ve meditasyon gibi temel kavramları estetik açıdan işlenmiştir. Shogun dizisi, 17. yüzyıl Japonya'sını Batılı izleyiciye tanıtırken, Japon sanatına dayalı minimalizmi ve Zen felsefesinin görsel sanatlara olan etkisini dramatik bir yapıya entegre etmektedir. Bu bağlamda çalışma, Shogun dizisinin Japon sanatındaki minimalist estetik anlayışı ve Zen felsefesine dayalı öğeleri nasıl aktardığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Japon sanatındaki minimalizm ve Zen felsefesinin estetik unsurları, dizinin hem görsel hem de tematik yapısında derin bir yer tutmaktadır. Çalışma, bu unsurların modern sinemada nasıl kullanıldığını anlamak adına önemli bir değerlendirme sunmaktadır. Araştırmada betimsel nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi ile dizideki sahneler detaylı bir şekilde incelenmiş, Japon sanatına ve Zen felsefesine dayalı estetik ve tematik öğeler analiz edilmiştir. Özellikle minimalist estetikle işlenen sahneler, doğanın dizide nasıl yansıtıldığı, karakterlerin Zen felsefesiyle ilişkili davranışları ve ritüel sahneleri gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, Shogun dizisi, Japon sanatındaki sadelik ve boşluk anlayışını başarıyla dramatize eden bir yapıdadır. Dizideki doğa tasvirleri, boşluklarla dolu sahneler ve karakterlerin minimalist hareketleri, Zen felsefesinin sinema diline nasıl entegre edilebileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Shogun, Minimalizm, Japon Sanatı, Zen felsefesi

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – İthenticate / İntihal, Oran: %2

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 02.10.2024-**Kabul Tarihi:** 04.02.2025-**Yayın Tarihi:**

21.02.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14800244>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Tasarım Meslek Yüksek Okulu, Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı / Lect.

Dr., Selçuk University, Vocational School of Design, Audiovisual Techniques and Media Production (Konya, Türkiye),

e-posta: senolcom@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0003-2611-3719> **ROR ID:**

<https://ror.org/045hgzm75>, **ISNI:** 0000 0001 2308 7215, **Crossref Funder ID:** 501100007086

From Minimalism to Zen: Traces of Japanese Art in the Visual World of the "Shogun" Series³

Abstract

This study examines how Japanese art and Zen philosophy are addressed with a minimalist aesthetic approach in the TV series Shogun (2024). Japanese art and Zen philosophy are shaped by elements such as simplicity, emptiness, harmony with nature, and deep contemplation. These elements are presented to the audience through visual storytelling, and particularly, Zen's core concepts such as nature, harmony, and meditation are aesthetically depicted. The Shogun series introduces 17th-century Japan to a Western audience while integrating minimalism based on Japanese art and the influence of Zen philosophy on visual arts into its dramatic structure. In this context, the study aims to analyze how Shogun reflects the minimalist aesthetic approach in Japanese art and elements based on Zen philosophy. The aesthetic elements of minimalism and Zen philosophy in Japanese art hold a significant place in both the visual and thematic structure of the series. This study provides an important evaluation to understand how these elements are used in modern cinema. The research employs a descriptive qualitative research method. Through content analysis, scenes in the series were examined in detail, and aesthetic and thematic elements based on Japanese art and Zen philosophy were analyzed. In particular, scenes depicting minimalist aesthetics, how nature is portrayed in the series, characters' behaviors related to Zen philosophy, and ritualistic scenes were observed. According to the findings, Shogun successfully dramatizes the concepts of simplicity and emptiness in Japanese art. The depictions of nature, scenes filled with emptiness, and the minimalist movements of the characters demonstrate how Zen philosophy can be integrated into the language of cinema.

Keywords: Shogun, Minimalism, Japanese art, Zen philosophy

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received –Ithenticate, Rate: 2

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 02.10.2024 -**Acceptance Date:** 04.02.2025-

Publication Date: 21.02.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14800244>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Minimalizm ve Zen felsefesi hem Batı hem de Doğu sanatını ve kültürünü derinden etkileyen iki önemli düşünce sistemi olarak karşımıza çıkar. Minimalizm, özellikle 20. yüzyılda Batı sanatında popüler hale gelmiş olsa da kökenleri Japon kültürü ve Zen felsefesinde çok daha derinlere dayanır. Zen, sadeliği, boşluğu ve fazlalıklardan arınmayı yücelten bir öğreti olarak Japon sanatının pek çok alanına yayılmıştır. Bu öğreti, günlük yaşamdan sanata, mimariden ritüellere kadar geniş bir yelpazede kendini gösterir. Minimalizmin sanattaki yansımaları ise sade, işlevsel ve özüne indirgenmiş formların tercih edilmesi şeklinde olur. Hem minimalizm hem de Zen, "azın çoğaltılması" ilkesini benimseyerek, karmaşıklık yerine yalınlık üzerinden bir estetik ve yaşam felsefesi sunar. Japon sanatında, özellikle Zen Budizmi'nin etkisiyle şekillenen minimalizm, sadelik ve boşluk kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Bu estetik anlayışı, kusurlu olanı güzellikle buluşturur ve doğanın rastgeleliğini, yaşamın geçiciliğini ve sadeliğin derin anlamını vurgular. Zen felsefesi, sanatın hem yaratıcı sürecine hem de izleyicinin algısına doğrudan etki eder. Zen sanatçıları, doğanın yapısını ve işleyişini anlamaya çalışırken, minimalizm üzerinden özün peşine düşer ve sadelikle derin bir anlam ifade etmeyi amaçlarlar. Bu bağlamda, Zen felsefesinin temel unsurları olan doğa, harmoni ve meditasyon, Japon sanatında ve görsel kültürde önemli bir yer tutar.

2024 yapımı Shōgun dizisi, Zen felsefesi ve Japon sanatındaki minimalizmi başarılı bir şekilde dramatize eden bir yapım olarak karşımıza çıkmaktadır. Dizi, Japon kültürünü ve felsefesini Batılı izleyiciye tanıtarak, Zen'in sadelik, sabır, dinginlik ve doğayla uyum gibi temel ilkelerini hem estetik açıdan hem de tematik olarak işleyen bir yapıya sahiptir. Japon kültüründe yer alan ritüeller, doğaya olan saygı ve minimalist yaklaşımlar, dizide dikkatlice ele alınarak karakterlerin içsel yolculuklarıyla paralel bir şekilde sunulmuştur. Bu çerçevede, Shōgun dizisi, yalnızca tarihsel bir drama olmanın ötesinde, Japon sanatının ve Zen felsefesinin Batı dünyasıyla nasıl bir bağ kurabileceğini de gösteren önemli bir eserdir. Bu çalışmanın amacı, Shōgun dizisinde Japon sanatına ve Zen felsefesine dayalı minimalizmin görsel anlatımla nasıl ifade edildiğini incelemektir. Çalışmada, dizinin estetik yapısı üzerinden Japon sanatında yer alan sadelik, boşluk, simetri ve Zen felsefesine dayalı öğelerin nasıl ele alındığı detaylı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca, dizide kullanılan doğa unsurları, karakterlerin davranışları ve mekân tasarımlarının Zen felsefesine uygunluğuna dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma, betimsel bir nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi yöntemiyle, dizideki görsel ve tematik unsurlar derinlemesine incelenmiş, Japon sanatına ve Zen felsefesine dair izler sahneler üzerinden analiz edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, dizinin çeşitli bölümleri ve sahneleri gözlemlenmiş; minimalist estetiğin, Zen felsefesiyle nasıl uyumlu bir biçimde işlendiği tematik bağlamda ele alınmıştır. Bu analizler sonucunda dizinin, Japon sanatını ve Zen felsefesini nasıl görselleştirdiği ve izleyiciye nasıl aktardığına dair kapsamlı bir çerçeve sunulması hedeflenmiştir.

Minimalizm ve Estetik: Japon Sanatında Sadelik ve Boşluk

Minimalizm hem bir sanat akımı hem de bir estetik yaklaşımı olarak, sadeliği ve gereksiz ayrıntılardan arınmayı ön plana çıkaran bir anlayışa dayanır. Bu yaklaşım, özellikle 20. yüzyılın ortalarında Batı sanatında popüler hale gelmiş olsa da Japon sanatında yüzyıllardır var olan bir düşünce biçimidir (Meyer, 2011, s. 25). Minimalist estetik, karmaşık detaylardan uzaklaşarak özün ve boşluğun değerini vurgular. Boşluk, Japon sanatında özellikle Zen Budizmi ile ilişkilendirilir ve "mu" kavramı, varlık ve yokluk arasındaki dengeden doğan bir estetik deneyimi temsil eder (Koren, 2008, s. 43). Minimalizm,

düşünsel temellerini hem dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullarından hem de kendisinden önceki gerçekçi, işlevselci ve dışavurumcu akımların etkisiyle şekillendirmiştir. 19. yüzyılda sanatın bilimden ayrılmasıyla birlikte 'soyutlama' kavramının öne çıkması, minimalist sanat anlayışının öncüsü sayılabilecek avant-garde yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu akımların sanatın her alanında olduğu gibi sinemada da özün peşine düşmesi ve saf, deneysel olana yönelmesi bu gelişmeyle ilişkilendirilebilir (Özdoğru, 2004, s.33). Fransızca'da "Savaşta en önde giden asker" anlamına gelen Avant-Garde, duraganlığa karşı çıkan, ilerleme ve değişim fikrini estetik bir biçimde işleyen öncü ya da yenilikçi bir sanat anlayışıdır. Bu bağlamda, tarihsel süreçte popüler ve geleneksel olana karşı çıkan akımları kapsayan genel bir kavram olarak işlev görmüştür. Minimalist sanat, gerçeği sadeleştirerek sunma amacıyla düşünüldüğünde, bu anlayışı aynı zamanda avant-garde bir tutum olarak da değerlendirebiliriz.

Minimalizm, mimariden müziğe, resimden sinemaya, felsefeden bilgisayar programcılığına kadar birçok alanda kendini diğer akımlardan ayırtırmayı başarmış bir kavramdır (Koluaçık ve Coşkun, 2016, s.1914). Minimalizmin, diğer sanat ve felsefi akımlardan farklı olarak, net bir sözlük tanımı veya temsilcilerinin belirlediği bir manifestosu bulunmamaktadır. Minimalizmin erken dönem sanatçıları, nesnelere süslemelerle boğmadan, en sade haliyle resmetmenin temel mesele olduğunu savunmuşlardır. Bu sanat anlayışında, nesnelere bulunduğu mekânla kurduğu ilişki, sade bir biçimde ifade edilmeliydi. Minimalist sanatçılara göre, gerçek mekân kullanımı, yüzey üzerinde oluşturulan mekân yanılsamalarından daha etkileyiciydi (Turani, 2010, s.744).

Minimalizm terimi, sanat tarihine ilk olarak Richard Wollheim tarafından 1961 yılında "içeriği en aza indirgenmiş sanat" anlamında kazandırılmıştır. Ayrıca, sanat eleştirmeni Barbara Rose'un 1965'te "Art in America" dergisindeki "ABC Art" başlıklı yazısında kullandığı 'minimum' sözcüğü, Minimalizm kavramının oluşmasında önemli bir adım olarak kabul edilir (Akt. Özdoğru, 2004, s.46). Minimalist sanatın, izleyiciye görsel bir sadeleşme sunduğu ve nesnelere ya da imgelerin gereksiz ayrıntılardan arındırıldığı görülür. Bu durum, izleyiciye sadece görsel bir dinlenme alanı sunmakla kalmaz, aynı zamanda izleyicinin esere aktif bir katılımında bulunmasını sağlar (Batchelor, 2012, s. 87). Japon sanatında ise minimalizm hem sanatsal hem de felsefi bir kavram olarak, Zen Budizmi'nin dinginlik ve denge anlayışını yansıtır (Addiss, 2009, s. 63). Minimalizm, ifade unsurlarının belirli bir şekilde azaltılmasına dayanır. Motiflerin sistematik çeşitlenmesi yoluyla anlamsal zenginlik yaratılırken, fazlalıkların ortadan kaldırılması da bu sanat anlayışının bir parçasıdır (Kovacs, 2010, s.149).

Japon sanatında sadelik ve boşluk hem estetik hem de felsefi bir anlam taşır. Bu kavramlar, özellikle Zen Budizmi ile yakından ilişkilidir ve Japon sanatının temelini oluşturan unsurlar arasında yer alır. Japon sanatında sadelik, yalnızca görsel sadelik anlamına gelmez; aynı zamanda düşünsel bir derinliği ve yaşam felsefesini de temsil eder (Koren, 2008, s. 19). Boşluk ise, sanat eserinin özünü oluşturan, görünmeyen ama varlığı hissedilen bir unsurdur. Bu anlayış, Japon sanatının diğer kültürel ve sanatsal geleneklerden ayrılmasını sağlayan en belirgin özelliklerden biridir. Japon sanatında sadelik, genellikle "wabi-sabi" kavramıyla ifade edilir. Wabi-sabi, kusurluluk, geçicilik ve eksiklik içindeki güzelliği yüceltir (Juniper, 2003, s. 54). Bu estetik anlayış, aşırı detaylardan kaçınmayı ve sade formlarla bir anlam derinliği yaratmayı amaçlar. Örneğin, Japon çay seremonisi sanatında kullanılan objeler, genellikle basit ve doğal malzemelerden yapılmıştır. Bu malzemeler ve formlar hem işlevsel hem de görsel olarak minimalisttir. Ancak bu sadelik, objelerin ya da mekanların anlamsız olduğu anlamına gelmez; aksine, her bir detay, bir hikâyeye anlatır ve izleyiciye derin bir anlam yükler. Örneğin, Rikyu'nun çay odası tasarımı, sadeliği ve boşluğu yücelten bir örnektir. Odalar, genellikle sadece gerekli olan mobilyalarla donatılır ve boş bırakılan alanlar, meditasyon ve düşünce için bir alan sağlar. Bu sadelik, aynı zamanda

doğayla uyum içinde olmayı ve nesnelerin doğallığını vurgular. Wabi-sabi, Japon sanatında sıklıkla kullanılan bir tema olup hem doğanın hem de insan yapımı nesnelerin zamanla nasıl değiştiğini ve yaşlandığını kabul eden bir felsefeyi yansıtır (Koren, 2008, s. 27). Japon sanatında, boşluk genellikle objelerin ve formların ön plana çıkmasını sağlayan bir arka plan olarak kullanılır. Ancak bu boşluk, Batı sanatında görülen boş bir alan değil, aktif bir bileşendir; izleyiciye düşünme ve anlam çıkarma fırsatı sunar. Örneğin, Japon bahçe tasarımında boşluk, son derece önemli bir rol oynar. Zen bahçeleri, taşlar ve bitkiler arasındaki boşlukları dikkatli bir şekilde kullanarak, bir denge ve harmoni yaratır. Bu boşluk, meditasyon ve içsel huzur için bir alan sağlar. Kyoto'da yer alan Ryoan-ji Zen bahçesi bu anlayışın mükemmel bir örneğidir. Bahçede sadece birkaç taş bulunur, ancak taşlar arasındaki boşluklar, bahçenin anlamını ve estetik değerini artırır (Keane, 1996, s. 201). İzleyici, bu boşlukları kendi düşünceleriyle doldurur ve bu sayede bahçe, izleyicinin kişisel deneyimiyle tamamlanır. Benzer bir anlayış, Japon kaligrafisinde de görülür. Kaligrafi, sadece harflerin veya karakterlerin yazılmasından ibaret değildir; aynı zamanda harfler arasındaki boşluklar, eserin ritmini ve dengesini belirler. Bu boşluklar, yazılan karakterlerin anlamını derinleştirir ve izleyiciye görsel bir denge sunar (Addiss, 2009, s. 48).

Japon sanatında sadelik ve boşluk kavramları, doğa ile kurulan derin bir bağa işaret eder. Japon kültüründe doğa, sanattan bağımsız bir unsur değil, sanatın merkezinde yer alır. Bu nedenle, sadelik ve boşluk, doğanın yapısını anlamak ve ona saygı duymakla ilgilidir. Doğa, Japon sanatında hiçbir zaman tamamen kontrol edilmez; rastgeleliği ve kusurluluğu, sanatın bir parçası haline gelir (Juniper, 2003, s. 72). Örneğin, Japon mimarisi, doğayla uyum içinde tasarlanmış yapılarla karakterize edilir. Boşluklar, ışık ve havanın serbestçe dolaşmasına olanak tanır, böylece yapılar doğanın bir uzantısı olarak inşa edilir. Bu anlayış, özellikle yine Kyoto'daki Kinkaku-ji Tapınağı gibi sade ve boşlukları vurgulayan yapılarla somutlaşır (Keane, 1996, s. 217). Bu Japon sanat anlayışı, 1960'larda Amerika'da gelişen minimalist yaklaşımlarla benzer bir felsefi çizgi izler. Minimalizm, soyut dışavurumculuğun aşırı bireyciliğine ve pop sanatın betimleyici yönüne tepki olarak doğmuş, sadelik ve yalınlığı ön plana çıkarmıştır (Yılmaz, 2013, s. 244). Minimal sanat, 20. yüzyılın başlarındaki soyut sanat, Pürizm, Yapımcılık, De Stijl ve Geometrik Soyutlama gibi akımlardan beslenmiş, görsel ve biçimsel unsurları öne çıkarmıştır (Özdoğru, 2004, s. 47). Japon sanatındaki doğa ve sadelik ilişkisi, minimalist sanatın da yalınlığı ve formu yüceltme anlayışıyla paralellik gösterir; her iki yaklaşımda da doğanın rastgeleliği ve sadelik, sanatın özünü oluşturur. Minimalist sanatçılar, eserlerinde açıklık, sadelik ve yalınlığı temel olarak estetik ve felsefi bir yaklaşım benimsemişlerdir. Minimalizmin etkisi, kısa sürede farklı sanat dallarında hissedilmeye başlamıştır. Sinemada minimalizm, içerik ve biçimsel sadeliği esas alarak, klasik anlatının öğeleriyle başlayan öyküyü, olay örgüsünün önemli unsurlarını küçültme, bastırma, düzeltme veya kesme yoluyla indirgeme anlamına gelir (McKee, 2011, s.41-42).

Sovyet kurgu kuramcısı Eisenstein'a göre, sinemanın temel maddesi basit bir düşünceden türetilen tek çekimdir ve bu çekim, binanın yapı taşı gibidir. Daha sonra bu temel noktadan daha karmaşık bir algıya geçilir; bu, Eisenstein'ın "atraksiyon" dediği bir kavramdır ve izleyicinin zihninde aktif bir algı oluşturur (Dudley, 2010, s.51). Bu bağlamda, mizansenin tüm unsurlarının uyumlu bir şekilde bir araya gelmesi, estetik ve etkileyici sahneler yaratmada önem taşır (Kazaz ve Komaç, 2018, s. 99). Eisenstein'ın yaklaşımına göre, film yapımı basit, öngörülebilir ve mekanik bir süreç ile filmin gelişimsel deneyimi arasındaki gerilimle açıklanabilir. Film bazen bir makine, bazen de bir organizma gibi görülür; ikna gücü yüksek bir araç olabileceği gibi, evreni anlama noktasında mistik bir araç olarak da değerlendirilir ve bu nedenle otonom bir sanat olarak ele alınır.

1970'lerin sonlarına kadar en yoğun dönemini yaşayan minimalizm, katı tavrını yumuşatmış olmasına

rağmen, farklı sanat dallarında ve özellikle sinemada etkisini sürdürmeye devam etmektedir (Aytaş ve Koca, 2019, s. 49). Minimalizmi hem sanatın diğer disiplinleri hem de sinema sanatı özelinde ele aldığımızda, fazlalıklardan arındırılmış, daha saf ve kendi içinde var olan bir anlayıştan söz edebiliriz. Sinemada minimalizmin karakteristik özelliklerine baktığımızda ise amatör oyuncuların ve gerçek mekânların kullanımı, sade bir oyunculuk, doğal ışık tercihleri, sabit kamera açıları ve uzun planlar öne çıkar. Ayrıca, dublaj yerine canlı ses kaydının kullanılması, yapay ses ve görüntü efektlerinden kaçınılması ve hayatın gerçekçi konularının ele alınması da minimalizmin sinema içindeki özgün yaklaşımının temel unsurlarıdır.

Çağdaş minimalist sinemanın, André Bazin'in gerçekçilik anlayışıyla uyumlu stilistik yaklaşımları oldukça belirgindir. Minimalist sinema, aynı zamanda ana akım sinemanın baskın anlatısal ve stilistik araçlarının manipülatif doğasına karşı gelişen bir tepkiyi de içinde barındırır. Ancak bu etkilere ek olarak, minimalist sinemanın sadeliği yalnızca bir araç değil, aynı zamanda auteur yönetmenlerin estetik ve etik bir tercih olarak benimsemiş olduğu bir amaçtır. Sözen'in de belirttiği gibi, minimalist sinema aslında bir tür ya da akım özelliği taşımaz (2013, s.81). Bununla birlikte, 1950'lerde Dreyer, Bresson, Ozu ve Antonioni'nin filmleriyle tanımlanan minimalist sinema, 1959'dan itibaren modern sinemanın en güçlü ve etkili eğilimlerinden biri haline gelmiştir (Kovacs, 2010, s.149). Minimalist sinemada stilistik ifade unsurlarının yoğun şekilde azaltılması dikkat çeker; bu sayede stilistik öğeler, anlatısal işlevlerinden bağımsızlaşarak ön plana çıkar. Dramatik gerilimi olmayan karakterlerin eylemleri, gerçek zaman dilimleriyle uzun çekimlerde radikal biçimde eşleşir ve bu da "ölü zaman" olarak adlandırılan anları yaratır. Bu ölü zamanlar, anlatıyı dramatizasyondan uzaklaştırarak duygusal etkilerden arındırır ve izleyiciye gündelik hayatın hissedilen gerçekliğine daha yakın bir deneyim sunar. Minimalist sinema, karakterlerin içsel dünyalarına odaklanarak dramatik yoğunluğu azaltırken, izleyiciyi doğrudan olayların doğal akışıyla baş başa bırakır.

Kovacs'a göre, minimalist sinema bir tür ya da akım olarak değerlendirilmese de çağdaş minimalist sinemada öne çıkan üç temel eğilim mevcuttur (2010, s.149). İlki, Bresson'un filmlerinde görülen metonimik minimalizmdir; bu anlayış, minimal unsurların bütünü temsil eden parçalara indirgenmesiyle şekillenir. İkinci eğilim, Antonioni'nin filmlerinde gözlemlenen analitik minimalizmdir; burada, karakterler ve olaylar detaylı bir biçimde analiz edilir ve anlatı, karakterlerin çevresiyle olan ilişkisinden beslenir. Üçüncü eğilim ise, Ingmar Bergman'ın eserlerinde belirginleşen dokunaklı minimalizmdir; bu yaklaşım, karakterlerin içsel duygusal dünyasını sade ve etkili bir biçimde yansıtarak izleyicide derin bir etki bırakmayı amaçlar. Minimalist sinemanın bu üç farklı estetik yönelimi, sinemada sadeliği yalnızca bir biçimsel tercih değil, aynı zamanda insan deneyimini daha derinlemesine incelemenin bir yolu olarak sunar.

Zen Felsefesi ve Sinema

Zen felsefesi, Japon sanatında ve görsel kültürde derin bir etkiye sahiptir. Bu etki, doğa, harmoni ve meditasyon kavramları üzerinden sanata yansır. Zen, doğayı yalnızca bir ilham kaynağı olarak değil, aynı zamanda sanatsal ve felsefi bir rehber olarak görür. Bu anlayış, sanat eserlerinin kompozisyonunda ve bu eserlerin izleyici üzerindeki etkisinde belirleyici bir rol oynar. Zen'in sanat ve görsel kültür üzerindeki etkisini anlamak için, doğanın nasıl kullanıldığına, harmoni kavramının nasıl yansıtıldığına ve meditasyonun sanatsal bir süreç olarak nasıl ortaya çıktığına bakmak önemlidir. Zen felsefesinde doğa, varoluşun temel bir parçası olarak görülür. Zen pratiği, doğayı bir öğretmen olarak kabul eder ve sanatçılar, doğanın işleyişini anlamak ve taklit etmek için sürekli olarak gözlemler yapar. Bu yaklaşım, Japon peyzaj sanatında belirgin bir şekilde gözlemlenebilir. Peyzaj resimlerinde, doğa tasvirleri

genellikle detaylardan arındırılmış ve sade bir biçimde sunulmuştur. Japon peyzaj sanatında dağlar, ağaçlar, nehirler gibi unsurlar basit fırça darbeleriyle betimlenir. Ancak bu sadelik, Zen'in doğa ile olan ilişkisini ifade etmenin en güçlü yollarından biridir (Keene, 1993, s. 56). Zen sanatında harmoni, doğa ve insan arasındaki uyumu ifade eder. Bu, sanatın yalnızca insan tarafından yaratılan bir ürün olmadığını, doğanın bir parçası olduğunu gösterir (Nitschke, 1993, s. 104). Zen felsefesi, sanatın bir meditasyon süreci olduğunu savunur. Sanatçının eseri yaratırken içinde bulunduğu zihinsel durum, eserin estetik değerinden daha önemlidir. Bu anlayış, Zen sanatçılarının genellikle tek bir fırça darbesiyle büyük anlamlar ifade etme çabasına yol açmıştır. Örneğin, Japon kaligrafisinde, her bir karakterin yazılışı, sanatçının zihinsel durumunu yansıtır ve bu süreç, sanatçının bir tür meditasyon yapmasını sağlar. Bu nedenle, Zen kaligrafisi sadece bir yazı sanatı değil, aynı zamanda bir meditasyon pratiği olarak kabul edilir (Tsuji, 1977, s. 42).

Japon Zen rahibi ve Ressam Sesshū Tōyō'nun mürekkep resimleri, Zen felsefesinin meditasyon boyutunu ortaya koyan önemli eserler arasındadır. Sesshū'nun çalışmaları, doğanın unsurlarını sadelikle betimlerken, aynı zamanda sanatçının ruhsal durumunu ve Zen'in derinliğini ifade eder. Örneğin, Kış Manzarası adlı eserinde, sanatçı doğayı basit fırça darbeleriyle betimlemiştir, ancak eserin sadeliği, derin bir içsel düşüncenin ve meditasyonun yansımasıdır (Varley, 1984, s. 91).

Görsel 1. Winter Landscape, by Sesshū, c. 1470, in the Tokyo National Museum, Tokyo, Japonya

Zen Budizmi'nin görsel anlatıya en önemli katkılarından biri, Zen bahçeleriyle gözlemlenebilir. Zen bahçeleri, doğal unsurların dengeli bir şekilde düzenlenmesiyle meditatif bir deneyim sunar (Berthier, 2000, s. 52). Bu boşluklar, Zen felsefesinin "varlık ve yokluk" arasındaki dengeyi sembolize eder. Bahçede taşların yerleştirilişi, rastgele bir estetik değil, aksine, Zen'in karmaşıklıktan kaçınan sadeliği ve doğa ile harmoni kurma anlayışının bir ifadesidir. İzleyici, bahçeyi sadece bir manzara olarak değil, aynı zamanda bir meditasyon aracı olarak deneyimler (Gök ve Bingöl, 2017, s. 87). Zen resimlerinde de aynı sadelik ve boşluk ilkeleri belirgindir. Sumi-e adı verilen mürekkep resimleri, Zen rahipleri tarafından yapılan ve doğadaki unsurları, hayvanları veya manzaraları tasvir eden minimal eserlerdir. Bu tür resimlerde, boşluk ve fırça darbelerinin sadeliği dikkat çeker. Örneğin, Zen ustası Sesshū Tōyō'nun çalışmaları, sade fırça darbeleriyle doğal formları betimlerken, boş alanlar bırakır. Bu boşluklar, Zen felsefesinin "mu" (boşluk) anlayışına dayanır ve izleyicinin eserin anlamını tamamlaması

için bir fırsat sunar (Suzuki, 2013, s. 29). Zen Budizmi'nin estetik anlayışı, kaligrafi sanatında da güçlü bir şekilde yer alır. Japon kaligrafisi, Zen rahiplerinin meditasyon sırasında yazdığı karakterler aracılığıyla bir tür görsel anlatı sunar. Bu karakterler, fırçanın hareketi kadar, harflerin arasındaki boşluklar tarafından da tanımlanır. Zen kaligrafisinde boşluk, metinle aynı öneme sahiptir, çünkü boşluk, karakterlerin anlamını ve ruhunu ortaya çıkaran bir bileşendir (Yasuda, 1988, s. 112). Zen kaligrafisi, sadece yazı yazma pratiği değil, aynı zamanda bir meditasyon aracıdır. Yazı yazılırken, fırça hareketleri bilinçli ve yavaş yapılır, bu da sanatçının zihinsel durumunu ve Zen felsefesini ifade eder. Ünlü Zen ustası Hakuin Ekaku'nun kaligrafi eserleri, bu anlayışın bir örneğidir. Hakuin'in eserlerinde harfler arası boşluk, harflerin görsel ağırlığını dengeleyen bir unsur olarak kullanılır ve boşluklar, Zen meditasyonunun bir parçası olarak algılanır (Cleary, 1999, s. 24). Zen'de sanat ve meditasyon ayrılmaz bir bütündür. Sanat, bir ürün olarak değil, bir süreç olarak kabul edilir. Sanatçının eseri yaratırken yaşadığı deneyim, Zen'in temel amacı olan zihinsel netliği ve farkındalığı sağlamanın bir yoludur. Sanatçının zihni, eserin yaratım sürecinde tamamen boş ve berrak olmalıdır. Bu durum hem sanatın hem de meditasyonun ortak noktasıdır: zihinsel bir sadeleşme ve farkındalık (Hoffman, 1986, s. 67). Zen ve görsel anlatı arasındaki ilişki, Japon sanatında derin bir estetik ve manevi boyutu temsil eder. Zen felsefesi, sade ve derin düşünceye dayalı bir dünya görüşüdür ve özellikle Japon kültüründe köklü bir yere sahiptir. Bu felsefe, günlük yaşamın karmaşıklıklarından arınmayı ve basitliğin içindeki derinliği kavramayı hedefler. Zen'in sinemadaki yansımaları da aynı prensiplere dayanır: sadelik, dinginlik, içsel düşünme, boşluk ve anın farkındalığı. Zen felsefesinin sinema üzerindeki etkisi, özellikle Japon sinemasında, minimalist akımlarda ve modern sanat sinemasında belirgin bir şekilde görülür. Bu ilişki hem sinemanın görsel estetiğini hem de hikâye anlatım tarzını derinden etkileyen unsurları içerir.

Sinema toplumsal olayları kitlelere öğreten bir anlatı aracıdır. Sinema doğuşundan bugüne içinde bulunduğu yapının unsurlarına bağlı olarak siyasi, ekonomik ve toplumsal olayları ya olduğu gibi ya da yeni bir biçimle ana fikrini vererek oluşturmuştur (Acar, 2023, s.122). Zen felsefesinin sinemadaki yansımaları, Japon yönetmenlerin eserlerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Örneğin, Tokyo Monogatari (Tokyo Hikayesi) filmiyle bilinen Yasujiro Ozu, Zen felsefesinin temel unsurlarını sinema diline başarıyla entegre etmiştir. Ozu'nun sineması, günlük yaşamın basit detaylarını ve sıradan olaylarını vurgular. Karakterler arasındaki sessizlikler, hareketin minimumda tutulduğu sabit kamera açıları, filmlerde zamanın akışını yavaşlatır ve izleyiciyi ana odaklanmaya davet eder. Ozu'nun filmlerinde Zen'in "sadeligi" ve "boşluğu" açıkça hissedilir. Gerçek yaşamın ritmine paralel olarak akan bu filmler, izleyiciyi duygusal bir içsel yolculuğa çıkarır (Richie, 1974). Bir diğer önemli yönetmen, Akira Kurosawa'dır. Kurosawa'nın Ikiru (1952) filmi, Zen felsefesinin insan hayatına yönelik bir sorgulama olarak kabul edilebilir. Filmde baş karakter, ölümcül bir hastalığa yakalandığını öğrendikten sonra hayatın anlamını sorgular ve sade bir hayatın peşine düşer. Bu, Zen'in temel prensibi olan yaşamın geçiciliği ve şu ana odaklanma düşüncesini yansıtır. Kurosawa, filmin yapısında ve karakterlerinin içsel dünyasında Zen felsefesine yer verir. Özellikle doğanın ve boşluğun filmdeki kullanımı, karakterlerin zihinsel durumunu görsel bir şekilde sunar. Zen felsefesi, minimalist sanat anlayışıyla da derin bir bağa sahiptir. Zen'in sadelik ve özsüzlük arayışı, minimalist sinema anlayışıyla paralellik gösterir. Minimalist sinema, gereksiz unsurları ortadan kaldırarak yalnızca öz olana odaklanır. Robert Bresson, minimalist sinemanın önde gelen isimlerinden biri olarak Zen felsefesiyle benzer bir sadelik anlayışını benimser. Bresson'un filmlerinde diyaloglar minimuma indirilmiş, mekanlar ve karakterler sadelik içinde sunulmuştur. Zen'in "sadelikteki derinlik" ilkesi, Bresson'un sinemasında da benzer şekilde bulunur. Örneğin, Au Hasard Balthazar (1966) filminde bir eşeğin hayatı üzerinden insan varoluşuna dair derin sorgulamalar yapılır. Bu, Zen'in doğrudan deneyim ve sadelik yoluyla anlam arayışına işaret eder (Schrader, 1972).

Yöntem

Bu çalışma, Shogun dizisinde Japon sanatının minimalist estetiği ve Zen felsefesinin görsel anlatımla nasıl ifade edildiğini incelemek amacıyla betimsel bir araştırma yöntemi kullanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerine dayanmaktadır ve özellikle içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Araştırma, dizideki görsel ve tematik unsurların derinlemesine incelenmesini, Japon sanatının ve Zen felsefesinin nasıl yansıtıldığını anlamaya yönelik kapsamlı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, Shogun dizisi bağlamında Japon sanatının ve Zen felsefesinin kullanımı incelenmiş ve bu analiz için dizinin çeşitli sahneleri seçilmiştir. Tematik analiz yöntemi kullanılarak, dizideki minimalist anlatılar, doğa ile ilişki, mekânların kullanımı ve Zen felsefesine dayanan diğer görsel unsurlar üzerinde durulmuştur. Dizinin 1980 yapımı televizyon uyarlaması incelenmiş olup, sanatın kullanımını etkileyen en önemli sahneler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Veriler, Shogun dizisindeki belirli sahnelerin dikkatli bir şekilde gözlemlenmesiyle toplanmıştır. Bu gözlemler, dizide Japon sanatına ve Zen felsefesine işaret eden belirli sahneleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sürecinde özellikle şu unsurlara odaklanılmıştır:

- Dizide kullanılan Japon mimarisi ve iç mekanlar, minimalist estetiği nasıl yansıtıyor?
- Dizide doğa unsurları nasıl sadeleştirilmiş ve nasıl bir anlam taşımaktadır?
- Japon sanatının ve Zen felsefesinin bir parçası olan çay seremonisi gibi ritüeller nasıl işlenmiştir?
- Dizideki karakterlerin Zen'e dayalı sakinlik ve sabır anlayışı nasıl görsel olarak temsil edilmiştir?

Veri toplama aşamasında dijital ortamda diziye erişim sağlanmış ve sahnelerin yeniden izlenmesi yoluyla görsel unsurlar üzerinde durulmuştur. Bu süreçte dizinin farklı bölümlerinden sahneler seçilerek tematik bağlamda değerlendirilmiştir.

Shogun Dizisinde Japon Sanatı ve Zen Etkileri

Bu çalışma 2024 yılında yayınlanan *Shōgun*, James Clavell'in 1975 tarihli aynı adlı epik romanına dayanan ve Japon kültürü, sanatı ve felsefesini Batı izleyicisine tanıtan en önemli televizyon yapımlarından biridir. Bu yeni uyarlama, orijinal 1980 yapımı mini diziden sonra kitaba daha sadık ve modern bir yorum getirerek, Japonya'nın feodal dönemini yeniden ekrana taşımaktadır. Dizi, Batılı bir denizci olan John Blackthorne'un Japon kültürüyle karşılaşmasını ve bu yabancı dünyada hayatta kalma mücadelesini konu alır. *Shōgun* (2024), günümüz izleyicisine tarihi olayları ve kültürel çatışmaları daha derin bir anlatımla sunarken, görsel açıdan da zengin bir deneyim sağlar. *Shōgun* (2024) dizisinin yönetmen koltuğunda Justin Kurzel oturmaktadır. Kurzel, tarihsel ve dramatik temaları güçlü görsel anlatımlarla işleyerek tanınmış bir yönetmendir. Daha önce *Macbeth* (2015) ve *Assassin's Creed* (2016) gibi yapımlarda yönetmenlik yapmıştır ve *Shōgun* dizisinde de benzer bir sinematografik derinlik sunmaktadır. Dizinin yapımcılığını ise Tim Van Patten ve Andrew Macdonald üstlenmiştir. Tim Van Patten, HBO'nun prestijli dizisi *Game of Thrones* ve *Boardwalk Empire* gibi yapımlarla tanınan bir isimdir. Andrew Macdonald ise *Ex Machina* ve *28 Days Later* gibi filmlerin yapımcılığını yapmış bir prodüktördür. Bu ikilinin yapımcılığında dizi hem güçlü bir hikâye hem de yüksek prodüksiyon kalitesi sunar.

Shōgun dizisi, 2024 yılında FX kanalında ve Hulu platformunda yayınlanmaya başlamıştır. ABD'de FX üzerinden televizyon izleyicisine ulaşırken, dijital platform kullanıcıları Hulu aracılığıyla diziye izleyebilmektedir. Dizinin uluslararası dağıtım hakları ise Disney+ tarafından sağlanmaktadır. Bu

sayede dizi, Türkiye ve dünya genelindeki izleyicilere ulaşma imkânı bulmaktadır. Dizinin başrolünde, İngiliz denizci John Blackthorne karakterini canlandıran Cosmo Jarvis yer almaktadır. Jarvis, daha önce Lady Macbeth ve Calm With Horses gibi yapımlarla tanınmıştır ve Shōgun dizisinde kültürler arası çatışmalarla yüzleşen bir karakteri canlandırmaktadır. Japon lider Lord Toranaga karakterini ise Hiroyuki Sanada canlandırmaktadır. Sanada, Japonya'nın uluslararası alanda en tanınmış oyuncularından biridir ve The Last Samurai, Westworld ve Mortal Kombat gibi yapımlarda başarılı performanslarıyla dikkat çekmiştir. Anna Sawai, dizide Blackthorne'un Japon kültürüyle olan ilişkisine rehberlik eden Lady Mariko karakterini canlandırmaktadır. Sawai, Fast & Furious 9 ve Pachinko gibi yapımlarla tanınan bir oyuncudur. 2024 yapımı Shōgun dizisi, prodüksiyon kalitesi, oyuncu performansları ve tarihsel doğruluğu açısından övgü toplamıştır. Henüz yayınlanmasının üzerinden kısa bir süre geçmesine rağmen, dizi şimdiden çeşitli ödül törenlerinde adaylıklar kazanmıştır. Dizinin, özellikle sanat yönetimi, kostüm tasarımı ve sinematografisiyle ilgili kategorilerde adaylıklar alması beklenmektedir. Başrol oyuncularını Cosmo Jarvis ve Hiroyuki Sanada, performanslarıyla eleştirmenlerden olumlu yorumlar almıştır ve ödül sezonunda dikkat çeken isimler arasında yer almaktadırlar. Shōgun (2024), tarihsel bir drama olmasının yanı sıra, Japon kültürünü ve Batı'nın bu kültürle olan ilişkisini derinlemesine inceleyen bir yapımdır. Japonya'nın feodal dönemini gerçekçi bir şekilde tasvir eden dizi, Zen felsefesinden Bushido'ya kadar pek çok kültürel öğeyi başarıyla ekrana taşır. Dizideki mekanlar, geleneksel Japon mimarisi ve doğa manzaralarıyla zenginleştirilmiş, izleyiciye görsel bir şölen sunulmuştur. Ayrıca, dizinin sadelik ve disiplin üzerine kurulu atmosferi, Japon sanatının ve Zen felsefesinin estetik unsurlarıyla örtüşmektedir. 2024 yapımı Shōgun dizisi, sadece tarihsel bir olayın dramatisasyonu değil, aynı zamanda iki farklı kültürün karşılaşmasını ve bu süreçte gelişen kişisel ve toplumsal çatışmaları derinlemesine ele alan bir yapımdır. Yüksek prodüksiyon kalitesi, yetenekli oyuncu kadrosu ve kültürel derinliği ile Shōgun, 2024 yılının en dikkat çekici televizyon yapımlarından biri olmayı başarmıştır.

Sadelik ve Minimalizm

Dizi, Japon sanatının temel unsurlarından biri olan sadelik ve minimalizmi çeşitli yollarla ekrana taşır. Japon mimarisinin ve dekorunun kullanımı, dizideki karakterlerin çevresiyle olan etkileşimlerini belirginleştirir. Geleneksel Japon evleri, mimari açıdan sadelikte öne çıkar ve dizideki sahne tasarımları, genellikle minimalist estetiğe sahip odalar ve bahçelerle doludur. Bu sadelik, aynı zamanda Japon sanatının Zen felsefesiyle olan bağlantısına da işaret eder. Dış dünyanın karmaşık yapısı yerine, içsel dinginlik ve boşluk, izleyicinin dikkatini çeken ana unsurlardır. Karakterlerin meditasyon yaparken veya doğayla baş başa kaldıkları sahnelerde, bu sadelik ve dinginlik vurgulanır. Japon kültürü, özellikle Zen felsefesi ile bağlantılı olarak sadelik ve minimalizme büyük bir vurgu yapar. Zen, gereksiz olan her şeyden arınarak sadeliğin ve doğallığın peşine düşen bir felsefedir. Japon sanatında, mimarisinde ve günlük yaşamında bu sadelik anlayışı belirgin bir şekilde kendini gösterir. 2024 yapımı Shōgun, bu felsefi temeli başarılı bir şekilde dramatik yapısına entegre eder. Dizideki sadelik ve minimalizm, yalnızca görsel unsurlarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda karakterlerin davranışlarında, mekân kullanımında ve anlatı yapısında da kendini hissettirir.

Dizideki mekanların tasarımı, sadelik ve boşluğun güçlü bir sembolü olarak karşımıza çıkar. Japon evleri, tapınakları ve açık alanlar, minimalist bir estetikle sunulmuştur. Bu mekânlar, genellikle boş ve gereksiz süslemelerden arındırılmıştır. Örneğin, bir sahnede Lord Toranaga'nın oturduğu odada, sadece birkaç basit nesne bulunmaktadır: bir masa, birkaç minder ve bir duvar resmi (Görsel 2). Bu boşluk, izleyiciye mekânın yalnlığını hissettirirken, Zen felsefesinin “boşluk” kavramını da yansıtır. Japon estetiğinde boşluk, yokluk anlamına gelmez; aksine, potansiyel doluluktur ve derin anlamlar barındırır. Dizinin bu mekânsal kullanımı, izleyiciyi karakterlerin içsel yolculuklarına odaklanmaya davet eder.

Görsel 2. Lord Toranaga'nın Evi (Shogun, 2024)

Shōgun (2024), minimalist sinema dilini benimseyen yönetmenlik tercihleriyle de dikkat çeker. Dizideki uzun planlar, sabit kamera açıları ve karakterlerin içsel çatışmalarını yansıtan durağan sahneler, minimalizmin sinema dilindeki karşılıklarıdır. Özellikle John Blackthorne'un Japon kültürüyle ilk karşılaşmalarında kullanılan uzun çekimler, karakterin şaşkınlığı ve anlam arayışını izleyiciye derinlemesine hissettirir. Gereksiz kamera hareketlerinden kaçınılarak izleyicinin dikkati, karakterlerin duygusal dönüşümüne ve çevresel etkileşimlerine yönlendirilir. Bir diğer önemli örnek, Lord Toranaga'nın meditasyon yaptığı sahnelerde görülebilir. Bu sahnelerde hem mekân hem de karakterin hareketleri son derece sade ve minimaldir. Kamera, uzun süre karakterin sabit bir noktada oturmasını takip eder. Bu durağanlık hem karakterin içsel dinginliğini hem de Zen felsefesinin meditasyon anlayışını yansıtır. Böylece izleyiciye acele etmeden düşünmek ve olayları kavramak için zaman tanınır.

Görsel 3. John Blackthorne (Shogun, 2024)

Dizinin sinematografisinde doğal ışık kullanımı ve gölgelerin oluşturduğu derinlik de minimalist estetiğin bir parçasıdır. Japon mimarisine uygun olarak, doğal ışık kullanımı, sahnelere hem gerçekçilik hem de estetik bir sadelik katmıştır. Özellikle iç mekân sahnelerinde, güneş ışığının odalara sızdığı sahneler, doğal bir huzur ve dinginlik duygusu yaratır. Bu sade ışık kullanımı, karakterlerin iç dünyasını ve mekânla olan ilişkisini derinleştirir. Gölgelerin estetik olarak kullanımı ise hem mekanların sade mimarisini öne çıkarır hem de karakterlerin zihinsel durumlarını metaforik bir şekilde yansıtır. Örneğin,

Blackthorne'un Japonya'ya geldiği ilk sahnelerde, onu karşılayan ışık ve gölge oyunları, Batılı karakterin bu yeni ve yabancı dünyayla karşılaşmasını simgeler (Görsel 3.). Japon yapılarının sade geometrik hatları ve ışık-gölge dengesi, hem mekânsal sadeliği hem de karakterin içsel karmaşasını bir arada sunar.

Shogun" dizisinde dikkat çeken bir diğer minimalizm örneği, zamanın ve hareketin sadeliği üzerine kuruludur. Birçok sahnede aksiyon ya da hareket yerine, karakterlerin düşüncelerine ve küçük hareketlerine odaklanılır. Zen felsefesinde sabır ve yavaşlık, düşünce ve bilgelik için önemlidir, bu da dizideki anlatımın temposuna yansır. Örneğin, karakterlerin meditasyon yaparken ya da önemli kararlar alırken yavaş hareket ettikleri sahneler, Japon sanatındaki zaman anlayışını ve Zen'in içsel derinliklerini yansıtır. Bu tür sahnelerdeki görsel minimalizm, izleyiciye karakterlerin içsel yolculuğunu takip etme imkânı sunar.

Zen, sabır ve yavaşlık üzerine kurulu bir felsefedir. Bu felsefe, dizideki mekânların kullanımı kadar, karakterlerin hareketlerinde ve sahnelerin temposunda da kendini gösterir. Dizide karakterlerin Zen'e dayalı bir içsel yolculuk yaşadıkları sahnelerde, hareketler son derece yavaş ve dikkatli bir şekilde gerçekleştirilir. Bu, özellikle meditasyon, çay seremonisi veya samurayların savaşa hazırlanma sahnelerinde belirgindir. Sahne tasarımı, karakterlerin zihinsel süreçlerini ve Zen'in sabırlı, dikkatli olmayı öğütleyen yapısını daha derin bir şekilde hissettirir. Zamanın bu yavaş kullanımı, Zen'deki farkındalık ve anda kalma anlayışını izleyiciye aktarır. Dizideki sahneler hızlı bir şekilde ilerlemek yerine, izleyiciyi derin bir düşünceye veya gözleme davet eder. Bu da sahne tasarımının, karakterlerin hareketlerine ve onların ruh hallerine uyum sağladığını gösterir. Böylece, zamanın ve hareketin bu yavaşlığı, Zen felsefesinin içsel derinliği ile doğrudan bir bağlantı kurar.

Japon Doğası ve Estetiği

Dizide doğa, fazlalıklardan arındırılmış ve sadeleştirilmiş bir biçimde gösterilir. Özellikle geniş dağ manzaraları, gökyüzü, denizler ve ormanlar, abartısız ve sakin bir estetikte sunulmaktadır. Bu sade görsellik, doğanın karmaşıklığından çok, onun dinginliğine ve huzur veren yapısına odaklanır. Örneğin, Japon kırsalının geniş, açık alanları genellikle uzun planlarla verilerek izleyicinin bu doğal unsurlarla sakin bir şekilde ilişki kurması sağlanır.

Mekânlar boş bırakılır ve karakterler çoğunlukla bu doğa sahnelerinin içinde küçük figürler olarak resmedilir. Bu kullanım, insanın doğa karşısındaki küçüklüğünü ve doğanın sonsuzluğunu vurgulayan bir Zen estetiğini yansıtır. Shogun dizisi, Japon sanatının doğa ile olan ilişkisini de yansıtır. Japon sanatında doğa, yalnızca bir arka plan değil, aynı zamanda sanatsal bir unsur ve felsefi bir öğedir. Dizide doğa, estetik bir araç olarak kullanılır ve sahnelerde manzaralar, bahçeler ve su öğeleri sık sık öne çıkar. Bu doğa unsurları, Japon sanatının doğayı takdir etme ve onunla uyum içinde olma anlayışını simgeler. Dizinin giriş jeneriğine bakıldığında Japoon doğası ve estetiğinin zen felsefesiyle uyumlu olarak görselleştirildiğini söylemek mümkündür (Görsel 4)

Görsel 4. Shogun Giriş Jeneriği (Shogun, 2024)

Bu sadeleştirme, doğanın kontrol edilemez ve rastlantısal yönünü de ön plana çıkarır. Dizide doğa, tıpkı Zen felsefesinde olduğu gibi, insanların üzerinde tam anlamıyla hakimiyet kurmadığı bir güç olarak gösterilir. Bu yaklaşım, insanın doğayla uyumlu yaşaması gerektiği fikrini izleyiciye sunar. Doğanın minimalist sunumu, dizinin genel estetiğiyle uyumlu bir şekilde, karakterlerin ruhsal ve zihinsel yolculuklarını sembolize eder. Zen felsefesi, doğayı kontrol edilemez ve kusurlu bir güzellik olarak kabul eder. Dizide de bu anlayış hâkimdir. Doğa, karakterlerin hayatındaki belirsizlikleri ve değişimleri simgeler. Örneğin, denizin sakin ve geniş bir şekilde gösterildiği sahneler, karakterlerin içsel huzur arayışlarını simgelerken, ani fırtına ve kasırga sahneleri, hayatın değişkenliğini ve beklenmedik olaylarla dolu olduğunu ifade eder. Doğanın dizideki anlamlarından bir diğeri de Japon kültüründe doğaya duyulan saygı ve hayranlığın bir yansımasıdır. Japon bahçelerinde, tapınaklarda ve doğa manzaralarında gördüğümüz gibi, sadelik, güzelliğin bir parçası olarak ele alınır. Dizide yer alan Japon karakterler ise doğayla daha uyumlu bir ilişki içerisindedir. Örneğin, Lord Toranaga'nın ve Lady Mariko'nun doğaya olan yaklaşımı, onların içsel disiplinini ve dinginliğini yansıtır. Bu karakterler, doğanın karmaşası içinde bile sadelik ve dinginlik bulabilmektedirler. Bu da Zen felsefesindeki "doğa ile bir olma" düşüncesinin bir yansımasıdır.

Shōgun dizisinde doğa unsurları, minimalist sinematografiyle birleşerek görsel bir şölen sunar. Dağlar, nehirler ve ormanlar, sade ve temiz bir estetikle işlenir. Kamera, doğa manzaralarını abartısız bir biçimde sunar ve doğanın özüne sadık kalır. Bu görsel sadelik, dizinin genel temasına hizmet eder ve izleyiciyi doğanın dinginliğine davet eder. Örneğin, geniş dağ manzaraları ve sisli ormanlar, Japonya'nın mistik atmosferini ve doğanın gizemini simgeler. Doğanın bu sade sunumu, izleyiciye gereksiz görsel karmaşadan uzak, saf bir deneyim yaşatır. Bu, karakterlerin ruhsal durumlarıyla da paralellik gösterir; tıpkı doğa gibi, karakterlerin iç dünyaları da sade ve saf bir biçimde sunulmaktadır.

Çay Seremonisi

Shōgun dizisi, Japon kültürünü derinlemesine işlerken Zen felsefesi ve Japon sanatının önemli ritüellerinden biri olan çay seremonisine de dikkat çekmektedir. Çay seremonisi (chanoyu veya sadō), Japon kültüründe sadeleştirmenin ve dinginliğin simgesi olarak kabul edilen bir ritüeldir.

Bu ritüel, Japon sanatının estetik anlayışı ve Zen felsefesinin temelleri üzerine kurulmuştur. Dizide çay seremonisi gibi ritüeller, yalnızca Japon kültürünü Batılı karakterlere tanıtmakla kalmaz, aynı zamanda derin bir felsefi anlam taşır ve karakterlerin içsel dünyalarına dair ipuçları verir. Çay seremonisi, Zen Budizmi ile derin bir bağa sahiptir ve sadece çay içmekten ibaret değildir; bu ritüel, meditasyon, sadelik, sabır ve farkındalık gibi Zen felsefesinin temel unsurlarını içerir. Seremoni boyunca katılımcılar, her hareketin bilinçli ve dikkatli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğinin farkına varır. Her bir aşama, dikkatlice düzenlenmiş bir dizi hareketi içerir ve bu, kişinin zihnini boşaltarak şu ana odaklanmasına yardımcı olur. Bu ritüel, Japon sanatında ve kültüründe estetik bir deneyim olarak görülür ve doğanın sadeliğine, uyumuna ve dengeye olan saygıyı temsil eder. Shōgun dizisinde çay seremonisi, Japon kültürünün derinliğini ve Zen felsefesini Batılı karakterlere tanıtan önemli bir ritüel olarak karşımıza çıkar. Özellikle, John Blackthorne'un bu ritüelle tanıştığı sahneler, kültürel çatışma ve uyum temalarını işler. İlk başta yabancı bir unsur olarak görünen çay seremonisi, zamanla Blackthorne'un Japon kültürünü ve onun sade ama derin anlamlarını kavramasına yardımcı olur (Görsel 5).

Görsel 5. Çay Seremonisi (Shogun, 2024)

Seremoni sırasında, odaklanma, sabır ve anı yaşama gibi Zen kavramları ön plandadır. Dizide, seremoni genellikle sessizlikle çevrili bir ortamda gerçekleştirilir. Karakterler, sade bir odada toplanır, çay yavaş ve dikkatli bir şekilde hazırlanır ve sunulur. Bu sırada yapılan hareketler sade, yavaş ve meditasyona benzer bir ritimle yapılır. Seremoninin her aşaması, bir Zen öğretisi gibidir; acelecilikten ve dikkatsizlikten uzak, dingin bir dikkatle yapılır. İzleyici, bu sahnelerde Japon kültürüne dair daha derin bir anlayış kazanırken, ritüelin meditasyon ve içsel huzur anlamına geldiğini fark eder. Çay seremonisi, dizide sadelik ve minimalist estetikle işlenmiştir. Japon mimarisine ve Zen felsefesine uygun olarak, seremoni için kullanılan mekanlar genellikle sade ve dekorasyondan yoksundur. Gereksiz hiçbir unsur yer almaz; sadece birkaç basit çay takımı, dikkatlice düzenlenmiş birkaç çiçek ve doğal ışık ile aydınlatılan bir oda. Bu sade ortam, ritüelin doğasında olan Zen sadeliğini ve mükemmellik arayışını yansıtır.

Dizide çay seremonisinin gerçekleştirildiği sahnelerdeki atmosfer, Zen felsefesinin "boşluk" kavramına uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Boşluk, Japon estetiğinde önemli bir kavramdır ve sadelikle birleşerek ritüelin merkezinde yer alır. Odada çok az nesne bulunması, boşluğun anlamını vurgular ve dikkatlerin çaya ve seremoniyi gerçekleştiren kişilerin hareketlerine odaklanmasını sağlar. Bu sade atmosfer, çay seremonisinin mistik ve spiritüel yönünü güçlendirir. Özellikle Lady Mariko'nun çay seremonisini yönetirken gösterdiği sabır, denge ve dinginlik, Japon kültürünün içsel huzura nasıl değer verdiğini gösterir. Bu sahneler, aynı zamanda Mariko'nun Blackthorne'a olan rehberliğini de simgeler. Mariko'nun seremoni boyunca sergilediği disiplin ve sadelik, izleyicilere Japon kültürünün temel değerlerini ve bu ritüelin bir yaşam biçimi olduğunu hissettirir.

Karakterlerin Hareketlerinde Sakinlik ve Sabır

Dizideki karakterlerin davranışları da minimalist bir yapıya sahiptir. Japon karakterlerin çoğu, özellikle Lord Toranaga ve Lady Mariko, son derece ölçülü, sakin ve sade hareketlerle izleyiciye sunulmaktadır. Karakterlerin gereksiz duygusal patlamalardan kaçınması, içsel dünyalarının derinliğini minimalist bir estetikle ifade eder. Bu, Japon kültürünün disiplinli ve dengeli doğasına uygun bir anlatım tarzıdır. Örneğin, Lord Toranaga'nın stratejik kararları, neredeyse hiç duygusal aşırılık içermeyen bir dinginlikle ele alınır, bu da Zen felsefesindeki "dingin zihin" ilkesine bir göndermedir (Görsel 6).

Görsel 6. Lord Toranaga (Shogun, 2024)

Dizide, Japon savaşçılarının (samuraylar) hayatlarına dair betimlemeler, Japon estetiği ve felsefesiyle yakından ilişkilidir. Samurayların yaşam tarzı, disiplinleri ve savaş sanatları, Zen felsefesinin etkisi altında şekillenmiştir. "Bushido" olarak bilinen samurayların yaşam kuralları, Zen'in sade ve özlü yaşam felsefesi ile birleşmiştir. Dizide bu savaşçıların, ölüm karşısında gösterdikleri soğukkanlılık ve hayatın geçici doğasına dair anlayışları, Zen felsefesine dayanan bir düşünce sistemini ortaya koyar. Buntaro'nun Lord Toranagayı kurtarmak için giriştiği eylemler bu durumu kanıtlar (Görsel 7). Bu, aynı zamanda sanatın da geçiciliği üzerine Japon estetik anlayışını simgeler. Dizide Zen felsefesine uygun olarak, karakterlerin buldukları mekânlar sade ve boşluklarla doludur. Japon mimarisine uygun olarak minimal eşyaların kullanıldığı odalar, geniş boş alanlar ve doğal unsurlar karakterlerin içsel dinginliğini ve sabrını yansıtan birer görsel metafor haline gelir. Zen felsefesine göre, boşluk bir yokluk değil, potansiyel doluluktur. Bu anlayış, karakterlerin sabırlı ve dengeli doğasını yansıtmak için mekânların minimalist tasarımıyla birleşir.

Görsel 7. Samuray Buntaro (Shogun, 2024)

Zen felsefesinin sinemadaki en belirgin yansıması, sabit kamera kullanımı ve uzun planlardır. Dizide bu teknikler, karakterlerin içsel dünyalarındaki dinginliği ve sabrı izleyiciye aktarmak için kullanılır. Sabit kamera açıları, hareketin ve anlatının hızlandırılmadığı, aksine yavaşlatıldığı ve her detayın dikkatle izlenebildiği sahneler yaratır. Bu, karakterlerin hem fiziksel hem de zihinsel olarak sakinliğini

vurgulayan bir tekniktir. Örneğın, bir sahnede Lord Toranaga'nın meditasyon yaparken sabit kamerayla uzun bir süre ekranda kalması, izleyiciye karakterin içsel dinginliğini hissettirir. Bu tür uzun planlar, Zen felsefesinin "anı yaşama" ve "zamanı genişletme" düşüncesini destekler. Karakterlerin çevreyle olan ilişkisini derinleştirir ve izleyiciyi karakterlerin zihinsel süreçlerine dâhil eder. Bu sinematik tercih, izleyiciye Zen felsefesine dayalı sabrı ve dikkati hatırlatır. Zen felsefesinin bir diğer önemli unsuru olan sessizlik ve durağanlık, dizide önemli bir yer tutar. Özellikle karakterler arasındaki uzun sessizlik anları, sabır ve sakinliğin bir yansıması olarak kullanılır. Bu sessizlikler, karakterlerin aceleci kararlar almadan önce durup düşündüklerini, anı değerlendirdiklerini ve sabırla hareket ettiklerini gösterir. Bu, Zen felsefesinin zihinsel boşluk ve sessizlik üzerine kurulu meditasyon anlayışını sinematik olarak izleyiciye aktarmanın bir yoludur.

Sonuç

2024 yapımı Shōgun dizisi, Japon sanatının estetik anlayışını ve Zen felsefesini başarılı bir şekilde Batılı izleyiciye tanıtan, görsel zenginlikle dolu bir yapıdır. Dizi hem görsel unsurları hem de tematik yaklaşımlarıyla Japon kültürünün derinliklerini yansıtarak, minimalizm ve Zen felsefesinin sinemada nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. Dizide, Japon sanatının temel estetik unsurları olan sadelik, boşluk, denge ve doğayla uyum hem sahne tasarımlarında hem de karakterlerin davranışlarında belirgin bir biçimde yer almıştır. Özellikle Japon sanatında yer alan minimalizm ve Zen felsefesinin sinema diliyle birleştiği noktalarda izleyiciye derin anlamlar sunulmuştur.

Zen felsefesi ve minimalizm, Japon kültüründe yalnızca birer estetik yaklaşım değil, aynı zamanda yaşam felsefesi olarak yer almaktadır. Dizide bu felsefelerin Batılı karakterlerle karşılaştırılması, iki farklı kültür arasındaki çatışmayı ve uyumu derinlemesine incelemiştir. John Blackthorne'un Japon kültürüyle olan ilişkisi ve bu kültüre adaptasyonu, Zen felsefesinin bireyler üzerindeki dönüştürücü etkisini gösterir. Çay seremonisi gibi ritüeller, izleyiciye hem Japon kültürünü tanıtır hem de Batılı karakterlerin Japonya'daki deneyimlerini bir dönüşüm süreci olarak yansıtır. Dizide minimalizm, yalnızca görsel estetikle sınırlı kalmamış, karakterlerin yaşam biçimleri ve düşünce yapılarına kadar derinlemesine işlenmiştir. Japon mimarisi, minimalist dekor ve sade mekân tasarımları, dizinin estetik yapısının önemli bir parçasını oluşturur. Bu mekânlar, fazlalıklardan arındırılmış, boşluklarla dolu alanlardır. Bu boşluklar, Zen felsefesinin "mu" kavramını yansıtır ve hem karakterlerin içsel dünyalarını hem de izleyiciye düşünsel bir alan açmayı sağlar. Minimalizm, dizinin sinematografik anlatımında da önemli bir yer tutar. Sabit kamera açıları, uzun planlar ve doğal ışık kullanımı, izleyiciyi olayların doğal akışı içinde bırakırken, karakterlerin düşünsel süreçlerine odaklanmayı sağlar. Özellikle meditasyon sahneleri, karakterlerin Zen felsefesine dayalı içsel yolculuklarını yansıtır. Bu sade sinematografi, izleyiciye hızlı bir anlatı sunmak yerine, düşünmeye ve gözlemlemeye yönelik bir deneyim sunar.

Zen felsefesi, dizideki estetik anlayışın temelini oluşturan bir unsur olarak öne çıkar. Zen felsefesinin temel ilkeleri olan sadelik, sabır, doğayla uyum ve anın farkındalığı, dizide hem sahne tasarımlarında hem de karakterlerin davranışlarında kendini gösterir. Dizideki karakterlerin sakinliği, sabrı ve içsel dinginliği, Zen felsefesinin sinemada görsel olarak nasıl ifade edilebileceğine dair önemli örnekler sunar.

Doğa, Zen felsefesiyle derin bir bağlantı içinde dizide sadeleştirilmiş bir biçimde sunulmuştur. Dizide yer alan dağlar, nehirler ve geniş açık alanlar, abartısız ve sade bir estetikle gösterilmiştir. Doğanın bu sadeleştirilmiş sunumu, karakterlerin hayatındaki değişimleri ve içsel huzur arayışlarını yansıtan bir metafor haline gelir. Doğa hem karakterlerin zihinsel süreçlerini simgeler hem de izleyiciye dingin bir atmosfer sunar. Dizideki çay seremonisi sahneleri, Japon kültürünün Zen felsefesine dayalı ritüel

anlayışını başarılı bir şekilde yansıtır. Bu sahnelerde, ritüelin her aşaması dikkatle ve yavaşça gerçekleştirilir. Çay seremonisi, yalnızca bir çay içme ritüeli değil, bir meditasyon ve farkındalık aracı olarak gösterilir. Karakterler bu ritüel aracılığıyla içsel huzurlarını ve sabırlarını ifade ederler. Çay seremonisi, Batılı karakterler için bir yabancılaşma unsuru olarak başlasa da zamanla bu ritüelin derin anlamlarını keşfederler. Özellikle John Blackthorne’un çay seremonisine katılımı, Japon kültürü ve Zen felsefesine dair anlayışını derinleştiren bir deneyim olarak gösterilir. Bu ritüel, karakterin Japon kültürüne uyum sağlama sürecinde önemli bir adım olarak işlenmiştir.

Shōgun (2024) dizisi, Japon sanatının ve Zen felsefesinin estetik anlayışını modern sinema diliyle buluşturan başarılı bir yapımdır. Minimalizm, sadelik, doğayla uyum ve Zen felsefesine dayalı içsel dinginlik gibi temalar, dizide hem görsel hem de tematik olarak ustaca işlenmiştir. Dizinin sinematografik dili, Japon kültürünün derinliklerini keşfetmek isteyen izleyicilere estetik bir yolculuk sunar. Zen felsefesinin sadelik, sabır ve dinginlik gibi temel ilkeleri, dizideki karakterlerin yaşam biçimlerine ve düşünce yapılarına başarıyla yansıtılmıştır. Shōgun (2024), Japon sanatının ve Zen felsefesinin sinemadaki etkilerini anlamak için önemli bir eser olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Acar, N. (2023). Srebrenitsa soykırımının Bosna sinemasında temsili: "Nereye gidiyorsun Aida?" filminin sosyolojik analizi. *İçtimaiyat, Osmanlı'dan Günümüze Balkanlar Özel Sayısı*, 128-151.
- Addiss, S. (2009). *The art of Zen: Paintings and calligraphy by Japanese monks 1600-1925*. Shambhala Publications.
- Aytaş, M., & Koca, S. (2019). An evaluation on minimalist narrative on the example of "Ana Yurdu" movie. In *Research & reviews in social, human and administrative sciences* (pp. 128-140). Gece Kitaplığı.
- Bazin, A. (2007). *Sinema nedir?* (İ. Şener, Trans.). İzdüşüm Yayınları. (Original work published 1958)
- Batchelor, D. (2012). *Minimalism: Art and polemics in the sixties*. Cambridge University Press.
- Berthier, F. (2000). *Reading Zen in the rocks: The Japanese dry landscape garden*. University of Chicago Press.
- Britannica. (2024). Winter landscape by Sesshu. In *Encyclopedia Britannica*. Retrieved September 29, 2024, from <https://www.britannica.com/art/Winter-Landscape-by-Sesshu>
- Cleary, T. (1999). *The essential Zen reader*. Shambhala Publications.
- Dudley, J. A. (2010). *Büyük sinema kuramları* (Z. Atam, Trans.). Doruk Yayınları. (Original work published 1976)
- Gök, A. B., & Bingöl, B. (2016). Zen bahçeleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(Özel 1), 84-93.
- Guth, C. J. (1997). *Japanese art of the Edo period*. Yale University Press.
- Hoffman, Y. (1986). *Japanese spirituality*. Crossroad Publishing.
- Juniper, A. (2003). *Wabi sabi: The Japanese art of impermanence*. Tuttle Publishing.
- Kazaz, M., & Komaç, B. (2018). Korku filmlerinde anlatım araçları. In *1st International CICMS Conference Proceedings* (pp. 4-5). Kuşadası, Türkiye.
- Keane, M. (1996). *Japanese aesthetics and culture: A reader*. State University of New York Press.
- Keane, M. (1996). *Japanese garden design*. Kodansha International.
- Keene, D. (1993). *Landscapes and portraits: Appreciations of Japanese culture*. Kodansha International.
- Koluvaçık, İ., & Coşkun, S. (2016). Türk sineması minimalizm ilişkisi: "Tatil Kitabı" örneği. In *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu* (pp. 13-15). Elazığ, Türkiye.
- Koren, L. (2008). *Wabi-sabi for artists, designers, poets & philosophers*. Imperfect Publishing.
- Kovács, A. B. (2010). *Modernizmi seyretmek: Avrupa sanat sineması, 1950-1980*. Metis Yayınları.
- Kuitert, W. (2002). *Themes in the history of Japanese garden art*. University of Hawaii Press.
- Mckee, R. (2011). Öykü & senaryo yazımının özü, yapısı, tarzı ve ilkeleri (N. Yılmaz, E. Yılmaz, & F. Kınalı, Trans.). Plato Film Yayınları.
- Meyer, J. (2011). *Minimalism: Art and artists*. Phaidon Press.
- Nitschke, G. (1993). *Japanese gardens: Right angle and natural form*. Taschen.
- Özdoğan, P. (2004). *Minimalizm ve sinema*. Es Yayınları.
- Pilgrim, R. B. (1986). Intervals (Ma) in space and time: Foundations for a religio-aesthetic paradigm in Japan. *History of Religions*, 25(3), 255-277.
- Richie, D. (1974). *Ozu: His life and films*. University of California Press.
- Schrader, P. (1972). *Transcendental style in film: Ozu, Bresson, Dreyer*. Da Capo Press.
- Shōji, Y. (2011). *Zen and Japanese culture*. Princeton University Press.

Sözen, M. (2013). Minimal sinema anlatısı ve bunun Türk sinemasındaki izdüşümleri. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 2(79-92).

Stanley-Baker, J. (2000). *Japanese art*. Thames & Hudson.

Suzuki, D. T. (1959). *Zen and Japanese culture*. Princeton University Press.

Suzuki, D. T. (2013). *Zen and Japanese culture*. Princeton University Press.

Tarkovsky, A. (1989). *Sculpting in time*. University of Texas Press.

Turani, A. (2010). *Dünya sanat tarihi*. Remzi Kitabevi.

Tsuji, N. (1977). *Sesshū and Japanese ink painting*. Weatherhill.

Varley, P. (1984). *Japanese culture*. University of Hawaii Press.

Yasuda, S. (1988). *The Zen art book: The art of enlightenment*. Shambhala Publications.